

COVID-19 PENCERESİNDEN SUYA ERİŞİM MESELESİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Akgün İlhan

İstanbul Politikalar Merkezi-Sabancı Üniversitesi-Stiftung Mercator Girişimi Hakkında

İstanbul Politikalar Merkezi-Sabancı Üniversitesi-Stiftung Mercator Girişimi, Türkiye-Almanya ve Türkiye-Avrupa arasındaki akademik, politik ve sosyal bağları güçlendirmeyi hedeflemektedir. Ortaklığın kuruluş amacı, küreselleşen dünyada bilgi sahibi olma ve 21. yüzyılın koşullarıyla yüzleşebilmek için fikir ve insan alışverişinin önkoşul olduğu inancından kaynaklanmaktadır. Girişim, Avrupa bağlamında ve küresel ölçekte Türkiye ve Almanya'nın geleceği konusunda kurucu tarafların önemli olduğuna inandığı AB-Almanya-Türkiye ilişkileri ve İklim Değişikliği alanlarına odaklanmaktadır.

Yönetici özeti

COVID-19 pandemisi mevcut küresel düzeni yeni bir ışık altında görmemize vesile olarak tüm dünyada sağlıktan ekonomiye pek çok alanda bir dizi politika değişikliğine neden olmuştur. Ve bu daha başlangıçtır. Bu değişim ikliminde on yıllardır kana-yan yara haline gelmiş suya erişim meselesine yeni bir pencereden bakma ve değerlendirme gereği ortaya çıkmıştır. Zira suya erişimdeki adaletsizlik ve COVID-19 pandemisi birbirlerini besleyen ve derinleştiren krizlerdir. Dolayısıyla birinin çözümü diğ-erinin çözümünün ayrılmaz parçasıdır. COVID-19 gelişmekte olan ülkelerde henüz ciddi bir soruna dönüşmemişken suya erişim konusunda aşağıdaki önlemlerin ve politika değişikliklerinin zaman kay-betmeden hayata geçirilmesi önerilmektedir:

- Borca bağlı su kesintilerini durdurmak;
- Sokaklarda herkesin kullanımına açık ve ücretsiz su istasyonları kurmak;
- Kırılgan grupların suya erişimini güvence altına almak;
- Su ve kanalizasyon hizmetleri alanında çalışanlarının güvenliğini sağlamak;
- Su yönetimiyle ilgili alınan kararlarda yerel yönetimlerin belirleyiciliğini kabul etmek ve desteklemek;
- Suyu fiziksel erişimi sağlamak için su ve kanalizasyon altyapılarını ve hizmetlerini özelleştirme yoluyla değil kamu eliyle iyileştirmek;
- Suyu ekonomik erişimi güvence altına almak için suyu herkesin erişebileceği biçimde fiyatlandırmak;
- Suyun kullanılmasında ve korunmasında kalıcı toplumsal değişimleri yaratmak.

Bu önlemlerin ve politikaların uygulamaya konması dünya toplumlarının sadece COVID-19 gibi salgınlarla değil iklim değişikliği gibi ekolojik krizler ve afetlerle de mücadelesini güçlendirecektir. Bu adımlar devam ettirilirse kriz sonrası dönemde de küresel yoksulluğun giderilmesinde, sosyal adaletin ve demokrasinin güçlendirilmesinde önemli kilo-metre taşları olacaktır.

Giriş

İklim değişikliğinin şiddetlenmesi, kentleşmenin, ormansızlaşmanın, endüstriyel tarımın, madencilik, enerji ve altyapı faaliyetlerinin yaygınlaşarak canlı-ların habitatlarını yok etmesi ve vahşi canlı türlerinin kullanımının artması gibi pek çok faktör çeşitli has-talıkların yaban hayatından insanlara geçmesi için elverişli ortamlar hazırlar. Bu faktörler COVID-19 gibi salgınlara neden olmakla kalmayıp, su, gıda, enerji, barınma ve sağlık gibi temel hizmetlere erişimde var olan eşitsizlikleri besleyerek toplumsal kırılganlığımı-zı da artırır. Temel ihtiyaçlarımızın başında şüphesiz ki su gelir. Suyu sadece içmekle kalmayıp, her türlü ürünün ve hizmetin üretiminde ortak girdi olarak da kullanırız. İçinde bulunduğumuz krizin de hatırlattığı gibi virüslerle mücadele için hijyenin sağlanmasında da en vazgeçilemez varlık yine sudur. Buna rağmen dünya nüfusunun yarısından çoğu su ve kanalizas-yon hizmetlerinden yoksun halde yaşamaktadır. Du-rum böyleyken COVID-19 salgınına karşı küresel bir mücadelenin gerçekten etkili olması beklenemez. Su krizi ve COVID-19 pandemisinin birbirini beslediği bu kısır döngüyü kırmak için dünya toplumlarının suya erişiminin önündeki engelleri doğru saptamak ve bunlara uygun çözümler üretmek gerekir.

1. Küresel su krizi ve suya erişim

Konu salgın hastalık olduğunda su denilince akla ilk olarak *suya erişim* meselesi gelmelidir. Aslında dünyada herkese ve her canlıya yetecek kadar su olsa da Sanayi Devrimi'nden bu yana başta su var-lıkları olmak üzere tüm gezegen sürekli artan bir kirlenmeye ve bozulmaya maruz kalmaktadır. Ay-rıca şiddetlenen iklim değişikliğine bağlı fırtına, ka-sırga, seller ve kuraklık gibi aşırı iklim olayları da su varlıklarının çeşitli biçimlerde kirlenmesine neden olmaktadır. Örneğin aşırı yağışlar, çevrede bulunan patojenleri harekete geçirip nehirlere, kıyı sularına ve kuyulara taşıyarak; nehirlerin akışını ve içeriğini değiştirerek; kanalizasyon ve atıksu arıtma tesisleri üzerindeki yükü artırıp pis suyla içme suyunun bir-birine karışmasına neden olarak; su baskınlarıyla in-sanları doğrudan patojenlere maruz bırakarak su ve sanitasyon sorunları yaratır¹. Yani esas mesele su-suzluk değil insanların yeterli miktarda temiz suya erişememesidir. Öyle ki 2019 yılı Dünya Sağlık Ö-

gütü (WHO) ve UNICEF verilerine göre 2,2 milyar insan temiz içme suyundan mahrum durumdayken 4,2 milyar kişi güvenilir hıfzıssıhha hizmetlerinden faydalanamamaktadır².

Su hakkı suya erişimin güvencesidir

Başka bir ifadeyle dünya nüfusunun yarısından çoğu yaşam hakkının en önemli bileşeni olan su hakkına sahip değildir. Sınırları Birleşmiş Milletlerce (BM) çizilmiş³ su hakkı bir insanın içme, yemek pişirme ve temizlenme gibi temel ihtiyaçları için günlük 50 ila 100 litre suyu kullanabilmesini garanti altına alır. Bu suyun miktarı kadar nasıl temin edildiği de önemlidir. Suyun kaynağının en fazla bir kilometre mesafede olması ve taşınmasının yarım saati aşmaması gerekir. Ayrıca suyun fiyatının kişinin gelirinin yüzde üçünü geçmemesi de su hakkından bahsedebilmek için şarttır.

Su hakkı on yıllardır süren toplumsal ve hukuksal mücadelelerin sonucunda artık pek çok uluslararası metinde kabul gören bir kavram olmuştur. Nitekim 2010 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından kabul edilen su hakkı⁴, sırasıyla Milenyum Kalkınma Amaçları⁵ ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları⁶ arasında da yerini almıştır. Ancak önümüzdeki on sene içerisinde herkesin temiz suya erişiminin sağlanması mevcut şartlar altında mümkün görünmemektedir. Hâlbuki bu amacı gerçekleştirmek için roket bilimine ihtiyaç yoktur. Maliyeti düşük teknolojilerle bile dünyanın su karnesi kısa süre içerisinde çok daha iyi hale getirilebilir. Su krizi yaşanan ülkelerin büyük çoğunluğunda yolsuzluk ve politik istikrarsızlık sorunları olsa da suya erişimin önündeki en büyük engel finansal yatırım eksikliğidir. Yılda yaklaşık 114 milyar dolarla^{7,8} dünyanın suya erişim meselesi çözülebilir. İlk bakışta yüksek görünen bu miktarın NATO ülkelerinin 2019 yılı askeri bütçesinin (1,917 trilyon dolar)⁹ yaklaşık yüzde altısına denk geldiğini belirtelim. Yani silahlanmaya ayrılan bütçenin küçük bir kısmıyla dünyadaki herkes su hakkına kavuşabilir.

Suya erişim meselesi çözülebilir mi?

Çözümü ve maliyeti belli olmasına rağmen BM'nin su, hijyen ve sanitasyona yönelik kalkınma amaçları en az ilerleme kaydedilen amaçların başında gelmektedir¹⁰. Senede 3,4 milyon insanın kirli su kul-

lanımına bağlı hastalıklardan hayatını kaybettiğini¹¹ düşündüğümüzde ne kadar can alıcı bir sorunla karşı karşıya olduğumuz ortaya çıkmaktadır. Buna rağmen su krizinin on yıllardır yaşanıyor olması onun kanıksanmasına yol açmış olabilir. Tabii başka bir sebep de su krizinin sadece yoksul ülkeleri ilgilendiren bir alan olarak görülmesidir. Ancak bu klişe varsayım de hızla değişmektedir. 2000'li yıllara kadar Afrika, Orta Doğu, Güney Amerika, Karayipler, Güney ve Güneydoğu Asya ülkeleri gibi yoksul ülkelerin sorunu gibi algılanan su krizi iklim değişikliği ve hükümetlerin onunla uyumsuz su politikalarının kaçınılmaz sonucu olarak ABD, Avustralya, Büyük Britanya, Japonya ve İspanya gibi pek çok gelişmiş ülkenin önemli sorunlarından biri haline gelmiştir.¹² Söz konusu su krizi ve iklim değişikliği olduğunda gelişmiş ülkelerle gelişmekte olanlar birbirine yaklaşmış durumdadır.

2. Gelişmekte olan ülkelerin suya erişim meselesi

Yeni tip korona virüsü, su, gıda, enerji ve sağlık gibi temel haklardan büyük ölçüde yoksun ülkelerde henüz ciddi bir sağlık krizine neden olmasa da sayılan olumsuz şartlarla birleştiğinde hızlı yayılma potansiyeli taşımaktadır. COVID-19'un yarattığı ekonomik krizin Sahra Altı Afrika'yı aşırı yoksulluğun en sert biçimde arttığı bölgelerden birine dönüştürmesi beklenmektedir¹³. Yoksulluğun büyümesiyle birlikte kırılmanın da artması virüsün hızla yayılmasına neden olabilir. Ve elbette ki sadece Sahra Altı Afrika değil, susuzluk ve yoksulluk sorunlarıyla bilinen Güney Amerika ve Karayipler, Güney ve Güneydoğu Asya ülkelerinde de benzer sorunlar üç aşağı beş yukarı yaşanabilir. Bu ülkelerin insanların en azından yeterli miktarda temiz suya ve kanalizasyon hizmetlerine erişimini sağlamak için ciddi önlemler acilen alınmazsa, salgının hızlanması kaçınılmaz olur.

Nijerya'da altyapı eksikliği susuzluğu, yoksulluğu ve salgın hastalıkları büyütüyor

Nijerya, nüfus sıralamasında dünyanın en kalabalık yedinci ülkesi olup, su stresinin iklim değişikliğine bağlı olarak da arttığı bir ülkedir. Öyle ki ülkede insanların üçte ikisinden fazlası temiz suya ve sa-

nitasyona erişemez haldedir. Nijerya'da devletin su ve kanalizasyon altyapı ve onarım çalışmalarını gerçekleştirecek mali gücü yoktur. Ülke Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi kuruluşlarının özelleştirme yanlısı politikalarının etkisi altında olsa da liman yapımı, elektrik ve bilgi iletişim teknolojileri sektörlerinde imzalanan Kamu Özel İşbirliği anlaşmalarına su ve kanalizasyon hizmetlerinde rastlanmamaktadır¹⁴.

Bunun nedenlerinden en önemlisi su altyapılarını baştan yapmanın şirketlerce çok maliyetli bulunup bu maliyetleri yoksul halktan geri almanın mümkün görülmemesi sonucunda şirketlerin geri çekilmesidir. Bir başka neden de ülkede özellikle suyun özelleştirilmesine karşı sosyal hareketlerin giderek güçlenmesidir. Nedeni ne olursa olsun yatırım eksikliği sonucunda Lagos gibi büyük kentlerde bile nüfusun çok büyük kesimi şebeke suyuna erişemez haldedir ve suyu tankerler ya da bidonlarla satın almak zorundadır. Ülkenin bazı kesimlerinde suyun yönetimi isyancı grupların elinde olduğu için su bir şiddet aracına da dönüşmüş durumdadır. Yetersiz kanalizasyon hizmetleri sebebiyle ishal, zatürree ve trahoma gibi bulaşıcı hastalıklar ülkede kol gezmektedir. Nüfusunun yarısı aşırı yoksulluktan muzdarip Nijerya'da bu tabloya COVID-19 krizi de eklendiği için büyük riskler söz konusudur. Neyse ki şimdilik virüs taşıyan insanların sayısı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde olduğu kadar yüksek değildir.

Güney Afrika'da su krizi özelleştirme ve ayrımcılıkla büyüyor

Nüfusun yüzde 28'inin aşırı yoksulluk sınırı altında yaşadığı Güney Afrika'da ise suyun fiziki kıtlığı kadar yönetimsel sorunlar da suya erişimi olumsuz yönde etkilemektedir. Anayasasında herkesin yeterli miktarda suya erişim hakkını tanıyan Güney Afrika, vatandaşlarına kişi başına günlük 25 litre suyun ücretsiz verilmesini garanti altına almıştır. Ancak 1990'lı yılların ortalarından itibaren bazı kentlerde su hizmetlerinin özelleştirilmesiyle birlikte ciddi sorunlar ortaya çıkmıştır. Örneğin 2001'de Johannesburg'un su hizmetlerini yürüten kamusal şirket, uluslararası su şirketi Suez ile anlaşma yapmıştır. O dönemde şehrin neredeyse üçte biri şebeke suyu olmayan barakalarda yaşadığı için Suez su altyapısını kurma görevini üstüne almıştır. Şirket geldik-

ten kısa süre sonra 'öde-kullan' (ön ödemeli) sayaç uygulamasını devreye sokarak müşterilerinin suyu kullanabilmesi için önce ödeme yapmasını mecbur kılmıştır. Altyapı çalışmaları yeterince yapılmadığı gibi iki sene içerisinde su fiyatları altı katına çıkmış, borçtan dolayı suyu kesilen insanların sayısı her ay 20 bini bulmuştur. Suyu kesilenlere, yeni öde-kullan su sayaçlarını kabul edip sayacın maliyetini ödeme şartıyla sularının geri açılacağı sözü verilmiştir. Dahası kentin ekonomik durumu iyi olan semtlerinde eski tip 'kullan-öde' sayaçlarına devam edilmiştir. Suez yeni su sayacı uygulamasında sadece siyah yoksulların su faturalarını ödemesini garantiye almaya çalışmıştır. Bu uygulama ırkçılığın kendini su yönetiminde de yeniden üretmesi olarak yorumlanabilir. 2006 yılına geldiğinde belediyenin Suez ile anlaşmasının süresi bitir ve anlaşma yenilenmediği için su hizmetleri yeniden belediyeyeleştirilir. Ancak tüm olumsuzluklarına ve tabandan gelen karşı hareketlere rağmen yıllar içerisinde ön ödemeli sisteme geçen şehirlerin sayısı artmıştır. 2018 kurak döneminde susuz kalan Cape Town'da ise su kaynaklarının sınırlanmaması için günde 25 litre su limiti uygulamasına geri dönmek durumunda kalmıştır. Sanitasyonla ilgili hastalıkların önlenmesi için gereken minimum su miktarının kişi başına günde 50 litre olduğu düşünüldüğünde Güney Afrika'nın başta COVID-19 olmak üzere karşı karşıya olduğu sağlık riskleri daha da netleşmektedir.

Hindistan'da iklim değişikliğiyle artan kırılganlık: Susuzluk, yoksulluk ve salgın hastalıklar

Öte yandan COVID-19 krizinin aşırı iklim olaylarının sıkça yaşandığı ülkelerde iklim kriziyle birleşerek büyümesi de beklenmektedir. Örneğin Hindistan'ı ve Bangladeş'i geçtiğimiz haftalarda etkileyen Amphan siklonu nedeniyle yaklaşık olarak 4,2 milyon insan tahliye edilmiştir. Bu insanların COVID-19 kriziyle mücadele için gereken sosyal mesafe şartlarına uygun yerleştirilmiş olmaları ne fiziksel ne de ekonomik anlamda mümkün olamamıştır. Buna ek olarak başta su olmak üzere pek çok temel ihtiyacını karşılamakta zaten güçlük çeken bu insanlar önceki şartlarına göre daha da yoksullaşarak salgın hastalıklar karşısında daha kırılgan hale gelmektedir. Dünyanın ikinci kalabalık ülkesi olan Hindistan yıllardır kuraklık ve seller arasında gelgitler yaşamak-

tadır ve hızla artan nüfusunun su ve kanalizasyon ihtiyacını karşılamakta önemli mesafe kat etse de gelişmiş ülkeler seviyesini henüz yakalayamamıştır. Mayıs ayıyla birlikte COVID-19 vakası sayısında manidar bir artış görülmeye başlayan ülkede 4000'den fazla insan hayatını kaybederken aktif vaka sayısı 140 bine yaklaşmıştır. Önümüzdeki günlerde aşırı iklim olaylarının neden olduğu artan yoksullukla vaka sayısının hızla artması kuvvetle muhtemeldir.

3. Gelişmiş ülkelerde yoksulların suya erişimi meselesi

Gelişmiş ülkelerde suya erişimin önündeki engeller altyapı eksikliğinden çok suyun artan fiyatından kaynaklanmaktadır. Bu durum etnik gruplar, yerliler ve mülteciler gibi kırılgan grupların da içinde bulunduğu yoksullar açısından suya erişimi kısıtlamaktadır. Bu ülkelerin bir kısmında su ve kanalizasyon hizmetleri özel şirketlerce sağlanırken, diğer kısmında kamunun elindedir. Ancak bazı durumlarda kamuya ait su şirketlerinin bile enerji, temizlik ve inşaat gibi hizmetlerini özel şirketlerden satın aldıkları görülmektedir. Dışarıdan hizmet alımı da suyun maliyetini ve dolayısıyla fiyatını önemli ölçüde artıran bir unsurdur.

Suyun özelleştirmesi suya ekonomik erişimi kısıtlıyor

Tüm bu gelişmelerin arkasında Dünya Bankası, IMF ve Dünya Su Konseyi gibi kuruluşların 1990'lardan itibaren yaymaya başladığı "suyun korunması için piyasa mekanizmalarının kurulması"¹⁵ ve "kaynak yönetimine özel sektörün dâhil edilmesi"¹⁶ gerektiği yönündeki neoliberal söylemler vardır. Son 30 senelik dönemde bu yöndeki yapısal reformlarla su ve kanalizasyon hizmetleri de pek çok diğer sosyal hizmet gibi kamu alanından çıkarılıp özel şirketlere devredilmiş veya mevcut kamu kurumlarında ticari prensiplere göre verilmiştir¹⁷. Özelleştirme öncesi dönemde suyun yapay olarak maliyetinin altında fiyatlandırıldığı ve tam maliyet kurtarma prensibinden yola çıkarak fiyatının artması gerektiği savunularak suya yapılacak zamlarının ideolojik zemini kurulmuştur. Bazı durumlarda şirketler masraftan kısmak için gerekli altyapı onarımlarından kaçınmış, bunun sonucunda su kayıpları artmış ve kaybedilen

suyun parası da maliyetlere yansıtıldığı için su fiyatları yine artmıştır¹⁸.

Üstelik pek çok ülkede masraftan kaçınma sonucu şebeke suyu içilecek kalitede ve lezzette olmadığı için veya Amerika Birleşik Devletleri'nde de (ABD) görüldüğü gibi şebeke suyuna yönelik olumsuz algı yönetimi başarılı olduğu için ambalajlı su sektörü hızla büyümüştür. Sektörün dört dünya devi Coca-Cola, Pepsi, Nestle ve Danone başta olmak üzere çeşitli ambalajlı su ve meşrubat şirketi pek çok ülkenin en temiz su kaynaklarından devletlerle yaptıkları kullanım hakkı anlaşmalarıyla su çekip ambalajlayarak dünyanın dört bir yanına satmaktadır. Milyarlarca dolarlık kâr elde eden bu şirketler su varlıklarını gasp ederek tükenmesine ve kirlenmesine, doğada plastik birikimine ve sularına el konulan kırsal kesimlerin zorunlu göçlerine ve yoksullaşmalarına neden olmaktadır¹⁹.

Nitekim COVID-19 salgınıyla birlikte gelişmiş ülkelerin su krizi de derinleşebilir. Zira Uluslararası Çalışma Örgütü'ne (ILO) göre çalışma saatleri pandemi nedeniyle düşmeye devam ederken dünya işgücünün neredeyse yarısını oluşturan 1,6 milyar kayıt dışı çalışan emekçi her an işini kaybetme riskiyle karşı karşıyadır²⁰. Bu durum işsizlik veya ücret düşüşleri ile yoksulluğu artırıp, temel ihtiyaç hizmetlerinden yeterince faydalanılamaması sonucunu doğurmaktadır. Artan yoksulluğun temel ihtiyaçlara engel olmasının önüne geçmek için pek çok gelişmiş ülkede suya erişimin garanti altına alınması için çeşitli ekonomik yaptırımlar başlatılmıştır.

Avrupa'da COVID-19'la mücadelede suya erişimi artırıcı önlemler

COVID-19 krizinin en şiddetli biçimde yaşandığı kıta şüphesiz ki Avrupa'dır. Pek çok yardım paketinin devreye sokulduğu Avrupa ülkelerinde su kullanımında kimsenin geride kalmaması için ulusal ölçekli kararlar alınmıştır. İlk vakanın 31 Ocak'ta tespit edildiği İspanya'da su, elektrik ve gaz faturalarında Mart ayının ortasından itibaren geçerli olacak şekilde moratoryum ilan edilmiştir²¹. 27 Ocak'ta ilk vakanın görüldüğü Almanya'da ise doğrudan su konusunda olmasa da ülke genelinde kira borçlarına (bazı binalarda su fiyatı da kiraya dâhil) ve borçtan dolayı kiracı çıkartma uygulamalarına Haziran sonuna kadar erteleme getirilmiştir. Büyük Britanya'da da

borcu olan abonelerin önceden başvurması halinde kriz boyunca sularının kesilmeyeceği ve borçlarının erteleneceği ilan edilmiştir. İlk vakanın 31 Ocak'ta ortaya çıktığı İtalya'da 28 Şubat tarihinde yayınlanan bir genelgeyle su ve gaz gibi temel ihtiyaç harcamalarına ilişkin borçların erteleneceğini duyurulmuştur. Fransa da 24 Ocak'ta görülen ilk vakanın ardından 17 Mart tarihinde yürürlüğe giren bir genelgeyle kriz boyunca hiçbir vatandaşının kirasında, gaz, su ve elektrik hizmetlerinde kesinti olmayacağı bildirmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde suya erişimsizlikten COVID-19'a uzanan krizler yelpazesi

Kriz kendini en sert biçimde Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) göstermiştir. Şimdiye kadar 100 binden fazla insanın hayatını kaybettiği ülkede 21 Ocak'ta tespit edilen ilk vakanın ardından bir buçuk ay geçtikten sonra, 4 Martta ulusal ölçekte acil durum ilan edilmiştir. Bunun ardından su, elektrik gibi temel hizmetlere ilişkin borçların ertelenmesi ve aboneliklerin borca bağlı olarak kapatılmalarının durdurulması için ülke ölçeğinde kampanyalar düzenlenmeye başlanmıştır. Zira ABD'de kriz öncesinde suları geç ödeme veya hiç ödememe nedenleriyle kapatılmış milyonlarca insan yaşamaktadır. Öyle ki pandeminin başkenti haline dönüşmüş New York'ta krizden önce 87 binden fazla insanın suyu borç nedeniyle kesilme noktasında bulunmaktaydı. Kampanyaların da etkisiyle ülkenin farklı eyaletlerinde farklı zamanlarda su borcu ertelemeleri ilan edilmeye başlanmıştır. Michigan ve Kaliforniya gibi eyaletlerde moratoryumlar sürmektedir. Ancak ülke çapında su, enerji ve telekomünikasyon hizmetlerinde kriz süresince kesinti olmaması için yapılan kampanyalar halen sürmektedir.

ABD'de suya erişimde yaşanan sorunların nedenlerinden belki de en önemlisi su ve kanalizasyon altyapılarının bakımı ve yenilemesi için yeterli yatırımın yapılmamasıdır. Bu sorunların çözülmemesi, hizmetin verimliliğini ve kalitesini düşürerek su fiyatlarının yükselmesine de neden olmaktadır. Öyle ki ülkede 15 milyon insanın suyu, faturalarını ödeyemedikleri için kesilmiş durumdadır. Üstelik 2022 yılında artan fiyatlar nedeniyle halkın üçte birinden fazlasının su faturalarını ödemeyecek noktaya gel-

mesi beklenmektedir. Benzer durum elektrik hizmetlerinde de yaşanmaktadır. Her üç kişiden biri elektrik ve su gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumdadır. Ve bu durum siyahlar, kayıt dışı göçmenler, yerliler ve düşük gelirli diğer vatandaşlar arasında oldukça yaygın olarak görülmektedir.

Nüfuslarının çoğu siyah ve hispanik olan Detroit, Flint ve Newark şehirlerinde de görüldüğü gibi su krizi, aslında var olan sosyal adaletsizliği ve ırkçılığı ortaya çıkarmaktadır. 1990'larda başlayan ekonomik gerilemenin sonucu olarak beyaz nüfusunu büyük oranda kaybeden Detroit siyahların çoğunluk olduğu bir kent haline gelmiş, yoksulluk ve işsizlik ciddi oranda yükselmiştir. 2008'de başlayan ekonomik krizin de bir sonucu olarak Detroit Su ve Kanalizasyon İdaresi 2014'te su faturalarını ödeyemeyen 18 bin abonenin suyunu kesmiştir²². Yerel ve ulusal hareketlerin baskısıyla kesintilere bir süre ara verilerek kullanıcılara faturalarını ödeme imkânı tanınması yönünde hukuki kararlar alınsa da bunların etkisi kısa süreli olmuştur. Kentte şimdiye kadar toplamda 141 bin abonenin suyu kesilmiştir. 2014 yılında yine siyah nüfus ağırlıklı bir kent olan Flint Kamu Hizmetleri İdaresi, masrafları azaltmak amacıyla su kaynağını değiştirmiş, yeni kaynaktan gelen su kurşunlu borularda paslanmaya sebep olarak 100 bin civarında insanın yüksek dozda kurşuna maruz kalıp zehirlenmesine yol açmıştır²³. Tüm dünyada yankı bulan bu olaylardan ancak üç sene sonra federal mahkeme kararıyla kente 2020 yılına kadar kurşunları boruları sökülüp yenilemesi için 87 milyon dolarlık bir finansmanı sağlanmıştır.

Newark şehrinde de 2018 yılında su iletim borularındaki kurşunun şebeke suyuna karışması sorunu yaşanmıştır. Boruların sökülüp yenilenmesinin maliyetinin yüksek olması nedeniyle suya antipas karıştırılarak çözüm aransa da bu yöntem başarılı sonuç vermemiştir²⁴. İnsan hayatı söz konusu olduğunda yüksek maliyetin esas çözümleri geciktirmek için bahane olmaması gerektiği ve siyahların yaşamlarının da önemli olduğu üzerine ülke genelinde alevlenen tartışmalar yaşanmaktadır. ABD'nin COVID-19 krizinin küresel merkezi haline gelmesinin arka planında ırkçılık, adaletsizlik ve yoksulluk desenleri birbirine geçmektedir. Ve pek tabii ki, suya erişimin ekonomik engellerle kısıtlandığı ve sosyal adaletsizliğin nesnesi olduğu her ülke aynı risklerle karşı karşıya kalmaktadır.

4. Türkiye’de COVID-19’la mücadelede suya erişimi artırıcı önlemler

Türkiye’de ilk COVID-19 vakası 11 Mart 2020 tarihinde görülmüştür. Ertesi gün Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 81 il belediyesine “Korona Virüs (COVID-19) Önlemleri” konulu bir kararname göndermiştir²⁵. 12 Mart 2020 tarihli bu genelgede yer alan önlemler arasında borca bağlı su kesintilerinin ertelenmesine dair bir madde yer almamıştır. Ancak yerel yönetimler zaman kaybetmeden abonelerinin borç nedeniyle kesilmiş sularını açma ve kriz süresince su kesimini durdurma kararı almaya başlamıştır. Baş çeken Adana, Ankara, Bursa ve Diyarbakır²⁶ su ve kanalizasyon idareleri 12 Mart’ta; Antalya, Edirne²⁷, Eskişehir ve Kayseri ise 13 Mart’ta kararlarını kamuoyuna duyurmuştur. Kriz öncesi dönemde suyu kesilmiş 50 bin kadar abonenin bulunduğu İstanbul ise 18 Mart’ta aynı kararı almıştır. Yerel yönetimler bu önlemleri alınırken Bakanlık 20 Mart tarihli ek genelgesinde tüm belediyelerin ve bağlı kuruluşların sunduğu su ve kanalizasyon hizmetlerinin kesintisiz bir şekilde devam etmesinin gerektiğini ve bunun salgından korunma ve onun büyümesini önlemede büyük önem taşıdığını belirtmiştir. Van Büyükşehir Belediyesi bu karara uyduklarını 24 Mart’ta ilan etmiştir. Konya ise 31 Mart’tan itibaren su kesintisi yapılmayacağını, suyu kesik abonelerin sularının açılacağını ve faturaların 2019 yılı fiyatlarına çekilerek indirim yapılacağını kamuoyuna duyurmuştur. Konya’da ayrıca iş yeri kapanan esnaf ve işçinin evine 2 ay ücretsiz su verilmesi ve esnaf bilgi sistemine kayıtlı esnafın iş yerine 2 ay ücretsiz su sağlanması gibi çeşitli uygulamalar da hayata geçirilmiştir.

Türkiye’de yerel yönetimler COVID-19 kriziyle mücadele için herkesin suya erişimini garanti altına alma konusunda merkezi yönetimden önce davranma başarısını göstermiştir. Yerel yönetimler, merkezi hükümetin ülkedeki ilk vakanın tespitinden sadece 9 gün sonra suya erişim konusunu da içeren ulusal bir genelge yayımlamasının arkasında esas itici güç olmuştur. COVID-19 kriziyle birlikte Türkiye’de su hakkını hayata geçirmede yerelde önemli adımlar atılmıştır. Ancak su ve kanalizasyon idarelerinin tek önemli gelir kaynağının su faturaları olduğunu ve bu sebeple kurum gelirlerinde düşme yaşandığını

da unutmamak gerekir. Bu kurumların görevlerini kriz süresince aksatmadan yapabilmesi için ekonomik sürdürülebilirlik büyük önem taşımaktadır. Yani borç erteleme, borç silme, su fiyatlarına indirim yapma ve bedava su dağıtma gibi iyi niyetli uygulamaların devam edebilmesi için belediyelerin ek mali kaynaklar yaratması şarttır.

Askıda Fatura uygulaması

Mali kaynak yaratılması için İBB’nin geliştirdiği Askıda Fatura uygulaması katılımcı, dayanışmacı ve etkili bir çözüm olarak kabul edilebilir. Hayırseverlerin, belediye tarafından onaylanmış ihtiyaç sahiplerinin su ve doğalgaz faturalarını online bir sistem üzerinden ödenmesini sağlayan bu uygulamayla şimdiye kadar 22 milyon lira²⁸ tutarında su ve doğal gaz faturası ödenmiştir. İBB bu uygulamadan önce Mart sonunda COVID-19 ile mücadele kapsamında bir bağış kampanyası başlatmış, İçişleri Bakanlığı’nın 30 Mart tarihli “Yardım Toplama” konulu genelgesiyle izinsiz olduğu gerekçesiyle kampanya durdurulmuş ve paraların toplandığı hesaplar dondurulmuştu. Ve hatta İBB genel başkanı Ekrem İmamoğlu hakkında da soruşturma başlatılmıştı²⁹. Merkezi hükümetin yerel yönetimleri bağış toplama konusunda ancak kendi vereceği izne tabi tutan³⁰ bu kısıtlamalar belediyeleri farklı çözümler aramak zorunda bırakarak Askıda Fatura gibi uygulamaların geliştirilmesine zemin sağlamıştır. COVID-19 sürecinde yerel yönetimler dayanışma konusunda birbirlerini örnek almıştır. Askıda Fatura uygulaması artık Adana, Antalya, Aydın, İzmir, İzmit ve Mersin gibi şehirlerin belediyeleri tarafından da yürütülmektedir.

Sokak çeşmelerinden su akmaya başlıyor

İBB ayrıca tarihi krizle mücadele esnasında ücretsiz su sağlamak amacıyla tarihi sokak çeşmelerinin restorasyonunu hızlandırmış ve on yıllardır atıl halde bulunan bu çeşmelerden şebeke suyu akıtmaya başlamıştır. Açılışı III. Ahmet Çeşmesi ile yapılan 23 tarihi çeşmeden artık su akmaktadır. Buna ek olarak 55 tarihi çeşmenin daha işler hale gelmesi için planlama yapılmaktadır. Kriz boyunca dışarıda çalışanların, evsizlerin ve hatta kent hayvanlarının içme ve hijyen ihtiyaçlarını karşılamada sokak çeşmelerinin katkısı büyük olacaktır.

Sonuç ve öneriler

COVID-19 pandemisi devletlerin, toplumların, bireylerin ve diğer canlıların aralarındaki bağların sandığımızdan çok daha kuvvetli olduğunu göstermiştir. Bu nedenle de tüm dünyada sağlık başta olmak üzere pek çok temel sosyal hizmete erişimde sağlanan kolaylıklar, sosyal mesafe uygulamaları, uluslararası dolaşıma getirilen kısıtlamalar ve ekonomik yardım paketleri gibi ortak kriz mücadelesi stratejileri oluşturulmuş ve bunlar önemli ölçüde başarılıdır. Ancak virüsün aşısı geliştirilene kadar krizin kontrol altına alındığından bahsetmek mümkün olmayabilir. Geldiğimiz aşamada virüs henüz sadece gelişmiş ülkelerde ciddi boyutta etkisini göstermiştir. Üstelik bu ülkelerin bazılarında vaka sayısı artışında azalma olsa da halen günde yüzlerce insan hayatını kaybetmektedir. Dahası COVID-19 gelişmekte olan ülkelerde henüz ciddi bir soruna dönüşmemiş de olsa yoğun nüfus, sosyal mesafenin olmadığı yaşam alanlarının çokluğu, suya erişimsizlik ve aşırı yoksulluk gibi nedenlerle yeniden patlamaya hazır bir bomba gibidir. Suyu erişimin sağlanması için kapsamlı önlemlerin ve değişikliklerin hayata geçirilmesi bu bombanın patlamasını önleyecektir.

Acil önlemlerden orta ve uzun vadeli politikalara doğru gidecek olursak ilk olarak borca bağlı su kesintilerini durdurmak gerekmektedir. Nitekim dünyanın pek çok ülkesinde gerek yerel yönetimlerin inisiyatifi ele almasıyla gerekse devletlerin yayınladığı genelgelerle şebeke suyu kesintileri durdurulmuş, önceden kesilmiş sular ise açılmıştır. Elbette bu karar, pek çok Avrupa ülkesinde ve ABD’de olduğu gibi vakaların görülmesinden haftalar veya aylar sonra değil hiç zaman kaybetmeden alınmalıdır.

Diğer bir somut önlem ise sokaklara ücretsiz su istasyonları kurmaktır. COVID-19 nedeniyle pek çok gelişmekte olan ülkede benzer önlemler kısıtlı da olsa alınmıştır. Ancak gelişmiş ülkelerin pek çoğunda ambalajlı su kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte kentlerdeki sokak çeşmeleri yıllar içerisinde ya tamamen ortadan kaldırılmış ya da işlevsiz bırakılmıştır. Oysa kriz döneminde dışarıda çalışmak zorunda olanlar, evsizler ve suya başka bir kaynaktan erişme imkânı olmayanlar için su istasyonları elzem ihtiyaçlardır. İstanbul’da olduğu gibi restore edilmiş tarihi sokak çeşmelerinin yeniden kullanılmaya başlaması da benzer işlevi görebilir. Yeni çeşmeler veya sebiller de

insanların ücretsiz olarak suya erişimini sağlayabilir.

Evsizler, kimsesizler, kaçak yapılarda şebeke suyundan mahrum yaşayan yoksullar ve mülteciler gibi kırılğan grupların yeterli miktarda temiz suya erişimini güvence altına alacak yerel çözümler üretmek için de vakit kaybedilmemelidir. Zira Yunanistan adalarında 35 bine yakın mültecinin yer kapasitesini 6 kat aşmış, 1300 kişiye bir su musluğunun, 167 kişiye bir tuvaletin ve 200 kişiye bir duş kabinin düştüğü kamplarda³¹ ne insan haklarından ne de COVID-19 ile mücadeleden bahsetmek mümkün olabilir. Bu durumda olan insanların hijyen ihtiyaçlarını karşılamak için son derece basit teknolojiler kullanarak uygun sayıda su tesisi kurulması yeterlidir.

Su ve kanalizasyon altyapı çalışmalarında ve hizmetlerinde özellikle sahada çalışan personelin sağlığını korumak için kaliteli maskelerin, hijyenik iş kıyafetlerinin, dengeli beslenmenin ve gerektiğinde psikolojik desteğin sağlanması ve çalışma sürelerinin uzun tutulmaması gibi önlemler alınmalıdır. Aksi takdirde kesintisiz şekilde sürmesi gereken hizmetlerde aksamalar meydana gelip toplum sağlığı tehlikeye atılabilir.

Su yönetimini ilgilendiren kararlarda yerel yönetimler, devletin onayını beklemeden karar almaya ve alınan kararı gerçekleştirmeye hazır olmalıdır. Nitekim Türkiye’de pek çok kent ülkedeki ilk COVID-19 vakasının kamuoyunda açıklanmasının hemen ardından inisiyatifi ele alarak su kesintilerini durdurma kararı almıştır. Ayrıca yardım ve bağış kampanyaları gibi faaliyetler söz konusu olduğunda da belediyeler öncü bir rol oynayabilmelidir. Özellikle salgın döneminde su yönetimi söz konusu olduğunda öncelikli olarak kent ölçeğinde düşünmek ve çözüm üretmek bir zorunluluktur. Kentlerin suyla olan ilişkisinde daha kendine yeter hale gelmesi için düzenlemeler başlatılmalıdır.

Devletlerin topraklarında yaşayan herkesin su, gıda, enerji ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarını garantiye almasını sağlayacak politikaları, hukuki ve kurumsal düzenlemeleri oluşturup uygulamaya başlaması şarttır. Bu nedenle suya erişimin önündeki fiziksel engellerin ortadan kaldırılması için eksik su altyapılarının tamamlanmasında ve bakımında devlet ile yerel yönetimler işbirliği içinde sorumluluklarını yerine getirmelidir. Bu hayati sorumluluklar Kamu Özel İşbirliği (KOİ) adı altında kâr odaklı özel şirketlere

teslim edilmemelidir. Çünkü su yönetiminde yaşanan özelleştirme trendi son otuz sene içerisinde su krizini çözmekten çok büyümeye vesile olmuştur. Örneğin dünyada 1991 ile 2015 yılları arasında KOİ ile yapılması planlanan su ve kanalizasyon projelerinin yüzde 28'i başarısız olduğu için iptal edilmiştir³². İptal olmayan vakalarda ise kontrat süresi bitiminde kontratın yenilenmemesi ve hizmetin kamu eline geri dönmesi sıkça karşılaşılan bir durumdur. Dünya çapında enerji, su, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler, telekomünikasyon, ulaşım ve atık mecralarında 1408 yeniden belediyeleştirme vakası ortaya çıkmıştır³³. Yeniden belediyeleştirmenin en yoğun olarak yaşandığı alanlar ise enerji ve su hizmetleridir. Su hizmetlerinin yeniden belediyeleştirilmesi yerel yönetimlerin ve halkların kamu hizmetleri ve kaynakları üzerindeki kontrolünün güçlenmesi anlamına da gelmektedir. Bu nedenle gelişmekte olan ülkelerde finansman eksikliğinden dolayı yapılamayan altyapı çalışmalarının tamamlanması için Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası kuruluşlara özelleştirme şartlarını koşmadan kredi vermesi şartıyla çağrıda bulunulmalıdır³⁴.

Suya ekonomik erişimi sağlayabilmek için ise doğru fiyatlandırma politikaları oluşturulmalıdır. Temel hizmetler için harcanan paranın kişinin bütçesinin belirli bir yüzdesini geçmemesini sağlayacak hukuki düzenlemelerin devletçe yapılması gerekmektedir. Örneğin su masrafları Birleşik Devletler Çevre Koruma Ajansı'na (EPA) göre hane giderlerinin yüzde 2'sini, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'na (UNDP) göreyse yüzde 3'ünü aşmamalıdır³⁵. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü de (OECD) kişinin su masrafının bütçesinin yüzde 5'inden az olması gerektiğini savunur³⁶. Daha geniş bir pencereden bakarsak, temel sosyal hizmetlerin fiyatları, yoksul insanları su ile diğer temel ihtiyaçları arasında seçim yapmaya zorlamayacak şekilde belirlenmelidir. Ayrıca temel vatandaşlık geliri gibi yoksulluğu engelleme amaçlı önerilerin gündeme alınması ve tartışılması da bu yönde önemli katkı sağlayabilir.

Suyun kullanılması ve korunmasına yönelik kalıcı toplumsal değişiklikler oluşturmak için salgın dönemi değerlendirilmesi gereken önemli fırsatlar sunmaktadır. Suyun kişisel hijyenin sağlanmasındaki ve hastalıkların yayılmasını engellemedeki vazgeçilmez rolüne dair çeşitli farkındalık kampanyaları yürütülebilir. Böylece kriz döneminde alınan tasarruf ve hijyen önlemleri toplum nezdinde daha çok kabul görüp daha etkin biçimde uygulanabilir.

Sayılan önlemlerin ve politikaların su yönetiminde hayata geçirilmesi dünya toplumlarının sadece COVID-19 gibi salgınlarla değil iklim değişikliği gibi ekolojik krizler ve afetlerle de mücadelesini güçlendirecektir. Bu adımlar devam ettirildiğinde kriz sonrası dönemde de küresel yoksulluğun giderilmesinde, sosyal adaletin ve demokrasinin güçlendirilmesinde önemli kilometre taşları olacaktır.

Son Notlar

- 1 | Kimberley F. Cann et.al. (2013) "Systemic Review: Extreme water-related weather events and waterborne disease", *Epidemiol. Infect.* 141, s.671-686.
- 2 | <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/water/>
- 3 | Resolution A/RES/64/292. United Nations General Assembly, July 2010. General Comment No. 15. The right to water. UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights, November 2002.
- 4 | 28 Temmuz 2010'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararıyla güvenilir ve temiz içme suyu ve sanitasyon hayatın ve diğer tüm insan haklarının layığıyla yaşanması için elzem olan bir hak olarak kabul edilmiştir.
- 5 | Milenyum Kalkınma Amacı 7: "Su ve temel sanitoryona erişimi olmayan nüfusun 2015 itibarıyla yarıya indirilmesi".
- 6 | 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amacı 6: "Temiz Su ve Sanitasyon: Herkes için erişilebilir su ve atık su hizmetlerini ve sürdürülebilir su yönetimini güvence altına almak".
- 7 | 114 milyar doların yüzde 31'i (35,5 milyar dolar) Sahra altı Afrika, yüzde 22'si (24,5 milyar dolar) Güney Asya, yüzde 14'ü (15,9 milyar dolar) Doğu Asya, yüzde 12'si (14 milyar dolar) Latin Amerika ve Karayipler ve yüzde 9'u (10,4 milyar) Güneydoğu Asya ülkelerinde yapılacak su altyapıları için gerekmektedir.
- 8 | Guy Hutton & Mili Varughese (2016). The Costs of Meeting the 2030 Sustainable Development Goal Targets on Drinking Water, Sanitation, and Hygiene. WSP Teknik Raporu. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/23681/K8543.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- 9 | SIPRI (Nisan 2019). Trends in World Military Expenditure, Fact Sheet. https://www.sipri.org/sites/default/files/2020-04/fs_2020_04_milex_0_0.pdf
- 10 | WHO (2014). UN Water Global Analysis and Assessment of Sanitation and Drinking Water. https://www.who.int/water_sanitation_health/takingcharge.html
- 11 | https://www.who.int/water_sanitation_health/takingcharge.html
- 12 | WWF (2006). Rich countries poor water. https://d2ouvy59p0dg6k.cloudfront.net/downloads/rich_countries_poor_water_final_170706.pdf
- 13 | Daniel Gerszon Mahler et.al. (20 Nisan 2020). The impact of COVID-19 (Coronavirus) on global poverty: Why Sub-Saharan Africa might be the region hardest hit. <https://blogs.worldbank.org/opendata/impact-covid-19-coronavirus-global-poverty-why-sub-saharan-africa-might-be-region-hardest>
- 14 | Dünya Bankası'nın Nijerya'da özel sektörün 1990 ila 2019 yılları arasında altyapı projelerine katılımını detaylıca görmek için bakınız <https://ppi.worldbank.org/en/snapshots/country/nigeria>
- 15 | Karen Bakker (2003). An Uncooperative Commodity: Privatizing Water in England and Wales. Oxford: Oxford University Press.
- 16 | Kathryn Furlong (2010). "Neoliberal Water Management: Trends, Limitations, Reformulations" Environment and Society: Advances in Research 1: 46-75.
- 17 | Akgün İlhan (2011). Yeni bir Su Politikasına Doğru: Türkiye'de Su Yönetimi, Alternatifler ve Çözüm Önerileri. İstanbul: Sosyal Değişim Derneği Yayınları.
- 18 | David Hall et.al. (2009). Public-Public Partnerships (PUPs) in Water, Public Services International Research Unit Working Paper. <http://www.psir.org/publications1c8b.html?page=11> Son erişim: 25 Mayıs 2020.
- 19 | Akgün İlhan (2017). "Suya Erişim Hakkından Suyun Akma Hakkına", Türkiye'de ve Dünyada Su Krizi ve Su Hakkı Mücadeleleri, İstanbul: Sivil ve Ekolojik Haklar Derneği Yayınları, s. 29-44.
- 20 | https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/covid-19/WCMS_743036/lang--en/index.htm
- 21 | Bu kararın alınmasında Unidas Podemos'un İspanyol Sosyalist İşçi Parti (PSOE) üzerinde su, elektrik ve gaz ödemelerine moratoryum ilan etmesi için yaptığı baskılar olumlu sonuç vermiştir.
- 22 | Marian Swain et.al. (21 Şubat 2020). "Water Shutoffs in Older American Cities: Causes, Extent, and Remedies", Journal of Planning Education and Research <https://doi.org/10.1177/0739456X20904431>
- 23 | Detaylı bilgi için bakınız: Manuel Chavez et.al. (2017). "Accountability and Transparency Diluted in the Flint Water Crisis: A Case of Institutional Implosion", Norteamerica 22(1): 11-57.
- 24 | Rebecca Nathanson (15 Mart 2020). "Newark's Lead Crisis isn't over: People are still drinking water that they shouldn't", The Intercept. <https://theintercept.com/2020/03/15/newark-new-jersey-lead-water-crisis/>
- 25 | https://webdosya.csb.gov.tr/db/yerelyonetimler/haberler/13032020_genelge-20200313122400.pdf
- 26 | Şebeke suyunda kayıp-kaçak oranı yüzde 62 gibi rekor düzeyde gerçekleşen Diyarbakır'da krizden önce 28 bin abonenin suyu kesikti.
- 27 | Edirne'de (13 Mart) ayrıca 27 Nisan 2020 tarihinden itibaren mesken ve işyeri su fiyatlarına yüzde 50 indirim uygulaması başlatılmıştır. 9 Nisan 2020 Adana (13 Mart) nisan ve mayıs ayı faturalarında suya yüzde elli indirim yapılmıştır.
- 28 | Ödenen miktarın yüzde 68'i su faturalarına gitmiştir. Güncel bilgi için bakınız: <https://askidafatura.ibb.gov.tr/> Son erişim tarihi: 25 Mayıs 2020
- 29 | Benzer durum Ankara Büyükşehir Belediyesi'nde de yaşanmıştır. Belediyenin yürüttüğü bağış kampanyası da aynı genelge ile durdurularak, genel başkan Mansur Yavaş hakkında soruşturma açılmıştır.
- 30 | 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 15'inci maddesine göre bağış kabul etmek belediyenin yetki ve imtiyazları arasında sayılmaktadır. Aynı kanunun 59. maddesine göre de bağışlar belediyelerin gelirleri arasında gösterilmektedir. Dolayısıyla COVID-19 krizi kapsamında bağış kampanyasında aslında ortada yasa dışı veya kitaba uymayan bir durum yoktur. İBB ise

hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle bu kararın durdurulmasını ve iptalini istemiştir.

- 31 | Human Rights Watch (22 Nisan 2020). Greece: Island Camps Not Prepared for COVID-19 <https://www.hrw.org/news/2020/04/22/greece-island-camps-not-prepared-covid-19>
- 32 | PPIAF (2016). The State of PPPs Infrastructure Public-Private Partnerships in Emerging Markets & Developing Economies 1991-2015. <https://library.pppknowledgelab.org/PPIAF/documents/3551/download>
- 33 | Transnational Institute (2019). The Future is Public: Towards Democratic Ownership of Public Services, s. 5. https://www.tni.org/files/publication-downloads/tni_the-future-is-public_online.pdf
- 34 | Rosa Pavenelli (15 Nisan 2020). "COVID-19 Emergency - PSI Priorities and Perspectives", Public Services International. <https://publicservices.international/resources/news/covid-19-emergency--psi-priorities-and-perspectives?id=10694&lang=en>
- 35 | Elizabeth Mack & Sarah Wrase (2017). "A Burgeoning Crisis? A Nationwide Assessment of the Geography of Water Affordability in the United States", PLOS ONE 12(4): e0176645. <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0169488>
- 36 | OECD (2009). Managing Water for All: An OECD Perspective of Pricing and Financing. http://www.partnershipsforwater.net/tc/TC_Tools/105720_OECDManagingWaterforAllAnOECD

Akgün İlhan, 2019/20 Mercator-İPM Araştırmacısı olarak İstanbul Politikalar Merkezi'nde çalışmaktadır.

Bu politika notundaki yorumlar ve varılan sonuçlar, tamamen yazara aittir ve İPM'nin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

COVID-19 penceresinden suya erişim meselesi ve çözüm önerileri

12 s.; 30 cm. - (İstanbul Politikalar Merkezi-Sabancı Üniversitesi-Stiftung Mercator Girişimi)

ISBN 978-605-2095-89-8

Kapak Tasarımı ve Mizanpaj: MYRA

2020

İstanbul Politikalar Merkezi

Bankalar Caddesi Minerva Han No: 2 Kat: 4
34420 Karaköy-İstanbul
T +90 212 292 49 39
ipc@sabanciuniv.edu - ipc.sabanciuniv.edu

İ P M

İSTANBUL POLİTİKALAR MERKEZİ

SABANCI ÜNİVERSİTESİ

STIFTUNG MERCATOR GİRİŞİMİ